

ONOPGEEFBAAR VERBONDEN
KERK & ISRAËL VELUWE

CLASSICALE COMMISSIE KERK EN ISRAËL VELUWE

NIEUWSBRIEF SEPTEMBER 2025

Voorwoord

Het Heiligen van Gods Naam.

Als christenen kennen wij 'het heiligen van de Naam van God' uit de eerste bede van het Onze Vader: 'Uw Naam worde geheilgd'.

Rabbin Jonathan Sacks onderscheidt in zijn boek *Een gebroken wereld heel maken* een aantal manieren waarop Gods Naam wordt geheilgd.

Een eerste manier om Gods Naam te heiligen is het onderhouden van Zijn geboden. Deze opdracht van God vinden we in Leviticus 22: 31-33:

'U moet Mijn geboden in acht nemen en ze houden. Ik ben de HEERE. U mag Mijn heilige Naam niet ontheiligen, opdat Ik in het midden van de Israëlieten geheilgd word. Ik ben de HEERE, Die u heiligt.'

In het boek Ezechiël wordt het heiligen van de Naam van God breder getrokken. De profeet verbindt de geschiedenis en het lot van Israël en de reactie van de heidenvolken met het aanzien van God in de wereld:

19 'Ik verstrooide hen onder de heidenvolken en zij werden verspreid over de landen. Ik heb hen geoordeeld overeenkomstig hun weg en overeenkomstig hun daden. 20 Toen zij aankwamen bij de heidenvolken waarheen zij gegaan waren, ontheiligden zij Mijn heilige Naam, omdat men van hen zei: Deze mensen zijn het volk van de HEERE en toch zijn zij uit Zijn land vertrokken. 21. Maar Ik spaarde hen vanwege Mijn heilige Naam. Het huis van Israël had die

ontheilgd onder de heidenvolken waarheen zij gegaan waren. 22 Zeg daarom tegen het huis van Israël: Zo zegt de Heere HEERE: Ik doe het niet om u, huis van Israël, maar om Mijn heilige Naam, die u ontheilgd hebt onder de heidenvolken waarheen u gegaan bent. 23 Ik zal Mijn grote Naam heiligen, die onder de heidenvolken ontheilgd is, die u in hun midden ontheilgd hebt. Dan zullen de heidenvolken weten dat Ik de HEERE ben, spreekt de Heere HEERE, als Ik in u voor hun ogen geheilgd word. Ik zal u uit de heidenvolken halen en u uit alle landen bijeenbrengen. Dan zal Ik u naar uw land brengen.’
(Ezechiël 36: 19-24).

Jonathan Sacks merkt op dat hier het heiligen en ontwijden van Gods Naam in verband wordt gebracht met de manier waarop de naties naar God kijken. Dit heeft te maken met het in ballingschap leven van het volk Israël.

Zoals de profeten hebben voorspeld leeft Israël in ballingschap doordat zij tegen Gods wetten ingingen.

De naties zagen dat echter als het falen van de God van Israël om Zijn volk te beschermen. Vandaar dat het in ballingschap leven van het volk van Israël een ontwijding van Gods Naam tot gevolg had.

Wanneer het Joodse volk terugkeert naar het land Israël betekent dat echter een heiliging van Gods Naam. Evenals God tegen Mozes zegt dat de Egyptenaren zullen weten dat Hij de HEERE is als Hij Zijn hand over Egypte uitstrekt en de Israëlieten uit hun midden wegleidt (Exodus 7: 5) zegt God tegen Ezechiël dat de heidenvolken zullen weten dat Hij de HEERE is als Hij het volk Israël terugbrengt in het land Israël.

In deze tijd wordt er verschillend gekeken naar het terugkeren van Joden naar het land Israël en het bestaansrecht van Israël. In de vorig jaar uitgekomen nota van de Protestantse Kerk: 'Uw Koninkrijk kome', wordt een aantal visies genoemd. In de ene visie ziet men in de terugkeer van Joden naar Israël de vervulling van

Gods beloften aan Abraham.

Een andere visie ziet de vervulling van Gods beloften als voorwaardelijk; de vervulling is afhankelijk van het naleven van de Thora en het leven naar Gods richtlijnen.

Ezechiël 36 noemt echter een andere reden: God brengt het Joodse volk terug om de heiliging van Zijn Naam.

Door het terugbrengen van het Joodse volk naar Israël zorgt God zelf voor het heiligen van Zijn Naam. Zodat de naties zullen weten dat Hij God de HEERE is. Zo heeft het gebed: 'Uw Naam worde geheilgd' ook alles te maken met de terugkeer van het Joodse volk naar het land Israël.

Bronnen:

Jonathan Sacks, *Een gebroken wereld heel maken*, Uitgeverij Skandalon 2016, ISBN 978 94 92183 34

'Uw Koninkrijk kome - als pelgrims onderweg met Joden en Palestijnse christenen' [nota van de Protestantse Kerk](#)

Naam auteur bij redactie bekend

Lid van de Classicale Commissie Kerk en Israël Veluwe

Actueel

Impressie van de lezingen op de classicale studiemiddag

Op zaterdag 8 februari hield de classicale commissie Kerk & Israël Veluwe haar jaarlijkse studien- en ontmoetingsmiddag. Dit jaar was het thema 'Nooit weer – antisemitisme anno nu'. Een belangrijk en hoogst actueel onderwerp.

De eerste lezing werd gehouden door dr. Amanda Kluveland, historica en holocaustonderzoeker, als universitair hoofddocent verbonden aan de Universiteit van Maastricht. Samen met voormalig EU-parlementslid Bas Belder houdt ze een blog bij over Antisemitisme in Actualiteit en Geschiedenis

(<https://www.antisemitismenieuws.nl/>). Kluveland schrijft ook blogs voor *The Times of Israel*.

Dr. Kluveland gaf in haar lezing aan de hand van een aantal indringende voorbeelden aan hoe snel in ons denken het slachtoffer (de Jood/Israël) kan veranderen in dader en hoe, mede door beïnvloeding via de media, dit antisemitische denken zomaar de kop kan opsteken en *salonfähig* kan worden.

De tweede lezing werd gehouden door ds. Jacco Overeem, sinds 1 oktober 2023 voor Kerk en Israël werkzaam bij de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk.

In deze lezing schetste Overeem de dubieuze rol van de kerk als aanjager van antisemitisme door de eeuwen heen en welke verantwoordelijkheid de kerk vandaag kan en moet nemen in het bestrijden hiervan.

Beide lezingen zijn via deze links terug te beluisteren. [Lezing dr. Amanda Kluveland](#), [Lezing ds. Jacco Overeem](#)

Dirk Verschoor

Lid Classicale Commissie Kerk & Israël Veluwe

De volgende classicale studie- en ontmoetingsmiddag is gepland op zaterdag 7 februari 2026 in Beekbergen. Houd onze website in de gaten voor de invulling.

Israëlzondag 2025 over thema 'Rotsvast'

'Rotsvast' is het thema van de Israëlzondag die op 5 oktober in veel kerkelijke gemeenten wordt gehouden. Dit thema is ontleend aan de gekozen Schriftlezing Deuteronomium 32:1-12, een deel uit Mozes' zwanenzang waarin hij de metafoor van 'Rots' gebruikt voor God. Met deze lezing wordt aangesloten bij het leesrooster van de synagoge, om de verbondenheid met het volk Israël te benadrukken.

Op de [website van de Protestantse Kerk](#) zijn preekschetsen te vinden voor predikanten en voorgangers. Een folder reikt gespreksvragen aan voor gemeenteleden en licht het collectedoel voor de Israëlzondag toe. Ook is er een preekschrijfkart voor kinderen beschikbaar.

Het materiaal voor de themazondag is voorbereid door Kerk en Israël van de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk en het Centrum voor Israëlstudies (CIS).

Tot slot is er een behulpzaam [artikel van prof.dr. Bart Wallet](#) op deze site te vinden over 'Israelzondag in tijden van spanning' dat het houden van deze themazondag wil ontdoen van ruis.

Achtergrondartikel

Wij geloven in één God, de almachtige Vader, Schepper van de hemel en de aarde, van alle zichtbare en onzichtbare dingen.

En in één Here Jezus Christus, de eniggeboren Zoon van God, geboren uit de Vader vóór alle eeuwen, God uit God, Licht uit Licht, waarachtig God uit waarachtig God; geboren, niet geschapen, één van wezen met de Vader; door Hem zijn alle dingen geworden.

Ter wille van ons mensen en van ons behoud is Hij neergedaald uit de hemel en vlees geworden door de Heilige Geest uit de maagd Maria en is een mens geworden.

Hij is ook voor ons gekruisigd onder Pontius Pilatus, heeft geleden en is begraven.

Op de derde dag is Hij opgestaan overeenkomstig de Schriften. Hij is opgevaren naar de hemel, zit aan de rechterhand van de Vader en zal in heerlijkheid weerkomen om te oordelen de levenden en de doden. En zijn rijk zal geen einde hebben.

En in de Heilige Geest, die Here is en levend maakt, die van de Vader en de Zoon uitgaat, die samen met de Vader en de Zoon aanbeden en verheerlijkt wordt, die gesproken heeft door de profeten.

En één heilige, algemene en apostolische kerk.

Wij belijden één doop tot vergeving van de zonden.

Wij verwachten de opstanding van de doden en het leven van de komende eeuw.

Amen.

Wat te geloven

Ten zuidoosten van Istanboel in Turkije ligt de stad Iznik, vóór de Ottomaans-Turkse verovering Nicea geheten. Daar vond in 325 een belangrijke kerkvergadering (concilie) plaats. Het was niet de eerste kerkelijke vergadering waarop de kerkleiders problemen moesten bespreken. Tijdens de eerste vergadering in Jeruzalem (het apostelconvent in 48 na Chr.) zocht men antwoorden op de vraag hoe als Joodse gemeenschap om te gaan met de nieuwe, niet-Joodse gelovigen. Moesten zij ook besneden worden? En hoe zat het met andere rituele voorschriften zoals de spijswetten? Jacobus, voorganger in de gemeente en broeder van Jezus, stelde voor dat de nieuwe gelovigen niet besneden behoeften te worden en zich ook niet aan de spijswetten behoeften te houden. Petrus en Jacobus spraken met de zendelingen af dat gelovigen uit de heidenen zich zouden onthouden van het nuttigen van bloed, van het eten van offervlees bestemd voor de afgoden en van ontucht.

Waren de gelovigen uit de niet-Joden een probleem in de vroege gemeente, hoe anders was het een paar eeuwen later. Dank zij

het goede wegnemen dat de Romeinen hadden aangelegd verspreidde het evangelie zich snel, vooral na de verwoesting van Jeruzalem in het jaar 70. De kerk werd bijna geheel overgenomen door gelovigen uit de volkeren en kreeg onder keizer Constantijn ook wereldlijke macht. Messiasbelijdende Joden waren een minderheid geworden waarmee de bisschoppen moeite hadden. Het werd deze Joden zelfs verboden hun godsdienstige verplichtingen na te komen.

In het christendom ontstonden diverse stromingen. Om meer eenheid te bewerkstelligen en tegemoet te komen aan invloeden uit de volkeren (vooral Griekse) werd in 325 met grote omzichtigheid in Nicea een geloofsbelijdenis opgesteld in de hoop dat iedereen zich daarin kon vinden. Ook werden besluiten genomen over de kerkelijke agenda. Zo kreeg Pasen een andere datum, het heidense midwinterfeest werd Kerstfeest, (Christus was nu immers het licht der wereld) en de dagen van de week werden vernoemd naar de zon (zondag), de maan (maandag) en naar heidense goden.

Belijdenis en besluiten leken zorgvuldig opgesteld, maar wat ontbrak waren de noties van Israël als oorsprong, het Verbond en de Thoragetroouwheid van Jezus.

Paulus had in zijn brief aan de Romeinen geschreven dat de gelovigen uit de volkeren als wilde takken geënt waren op de edele olijfbloem Israël, waardoor de leven-gevende sappen van Israël naar de gemeenten konden doorstromen en vruchten voortbrengen. Ook schreef hij dat de gelovigen uit de volkeren zich niet hoogmoedig moesten opstellen tegenover de Joden, hetgeen wel gebeurde. Een vroeg voorbeeld van kerkelijk antisemitisme.

Louise Katus

Lid van de Classicale Commissie Kerk en Israël Veluwe

Eerder gepubliceerd in het kerkblad van de PKN Hervormde Gemeente te Ermelo

Onze verbondenheid met (Messiasbelijdende) Joden theologisch onderbouwd

Waarom weten we ons als christenen verbonden met het joodse volk en in het bijzonder met Messiasbelijdende Joden? In antwoord op die vraag heeft de Stichting Steun Messiasbelijdende Joden de volgende tien redenen gegeven. Ze worden in artikelen in het blad *Immanuël* toegelicht. De artikelen die al verschenen zijn staan in de vorm van een PDF onder de behandelde redenen.

1. Vanwege de verkiezing van Israël.
2. Vanwege Jezus Die de Messias van en voor Israël is en blijft.
Lees over deze twee redenen het artikel van Albert Groothedde ([in blad Immanuël 3-2024 blz. 8-9](#))
3. Vanwege de geestelijke weldaden die we hebben ontvangen via Israël.
4. Vanwege de gemeenschap der heiligen.
Lees over deze twee redenen het artikel van ds. P.G.J. van den Berg ([in blad Immanuël 4-2024 blz. 8-9](#))
5. Vanwege de negatieve gevolgen van de verwijdering tussen de kerk en (Messiasbelijdende) Joden door de eeuwen heen.
6. Vanwege antisemitisme en de Sjoa.
Lees over deze twee redenen het artikel van dr. Pieter A. Siebesma ([in blad Immanuël 1-2025 blz. 8-9](#))
7. Vanwege de actuele buitensluiting van Messiasbelijdende Joden.
Lees over deze reden het artikel van Evert van de Poll ([in blad Immanuël 2-2025 blz. 8-9](#))
8. Vanwege de roeping van de kerk om te getuigen van Jezus de Messias.
9. Vanwege het voorbeeld van de collecte voor de "heiligen in Jeruzalem."
10. Vanwege de verwachting van de vervulling van Gods beloften voor Israël.

Ga voor meer informatie naar de website van de stichting Steun Messiasbelijdende Joden, <https://messiasbelijdendejoden.nl/>, > Actueel > Immanuël

Hieronder volgen D.V. de activiteiten in het seizoen 2025-2026

18 september: Cursus Bijbels Hebreeuws te Beekbergen

Ds. Jan Lammers uit Beekbergen (predikant van de Goede Herderkerk in Apeldoorn) start voor de elfde keer een cursus Bijbels Hebreeuws.

De cursus van 2 x 7 lessen wordt gehouden in het gebouw van de hervormde gemeente Hoogepad, Papenberg 5, Beekbergen, schuin tegenover de kerk, aan de andere zijde van de Dorpstraat) op donderdagavonden van 19.30–21.00 uur.

De cursus van 14 lessen van anderhalf uur kost € 63,- (€ 31,50 in september 2025 en € 31,50 in januari 2026). Het gaat om € 4,50 per les van anderhalf uur.

De cursus vindt plaats op: **18 september**, 25 september, 9 oktober, 30 oktober, 13 november, 27 november en 11 december. De data in 2026 volgen later.

Lessen die door overmacht uitvallen, worden ingehaald! Wie twijfelt of deze cursus wel wat is, kan een of twee proeflessen bijwonen, alvorens te beslissen.

Naast deze beginnersgroep zijn er nog drie groepen van min of meer gevorderden.

Wie al enige kennis van het Hebreeuws heeft, kan bij ds. Jan Lammers informatie vragen over tijd, plaats, kosten van deze cursussen (altijd € 4,50 per les van anderhalf uur).

Doel van de cursussen is om vertrouwd te raken met de taal waarin het Oude Testament geschreven is. Het Oude Testament gaat veel meer voor je leven als je (enige) kennis van de grondtaal hebt.

Opgeven (het liefst per e-mail) bij ds. Jan Lammers, Van Schaffelaarweg 38, 7361 AG Beekbergen; 06 40 32 71 09, e-mail: jan@jrlammers.nl

Ds. Jan Lammers

Bezoek ook onze website: KerkenIsraelVeluwe.nl

Nieuwsbrief CCK&IV September 2025 blz. 5

DONDERDAGAVOND 18 september: start Hebreeuwse lessen.
Daarna **25 september; 9 en 30 oktober; 13 en 27 november; 11 december;**
Locatie: **gebouw van de Hervormde Gemeente Beekbergen, Hoogepad, Papenberg 5**, (schuin tegenover de kerk, aan de andere zijde van de Dorpstraat)
Aanvang: 19.30 uur, einde: 21.00 uur Kosten: 14 lessen € 63,-
Cursusleider: ds. Jan Lammers, lid van de Classicale Commissie Kerk en Israël Veluwe,
Tel. 06 40 32 71 09 | e-mail: jan@jrlammers.nl

30 september: een avond over Marc Chagall in Voorthuizen

Ds. Rien Vrijhof zal ons deze avond inwijden in het werk van Chagall. Zoals hijzelf schrijft: 'De Joodse kunstenaar Marc Chagall (1887 – 1985), afkomstig uit de wereld van het chassidisme, beeldde op veel schilderijen de kruisiging van Jezus af.'

Vanuit het perspectief van Jezus' kruisiging als een bekend universeel christelijk symbool wilde hij uitdrukking geven aan het lijden van het Joodse volk.

- Was dat om de christenen een spiegel voor te houden?
- Wat stond Chagall hierbij voor ogen?
- Zocht hij toenadering tot het christendom of wilde hij Jezus weer terugbrengen in zijn eigen volk?
- Welke visie op Jezus wilde hij uitbeelden?
- Was Chagall een eenling in zijn kijk op Jezus of waren er meerdere Joodse denkers en kunstenaars die het Jood-zijn van Jezus wilden benadrukken?

Afbeelding: White Crucifixion www.wikiart.org

Marc Chagall zei ooit: 'Mijn schilderijen vertegenwoordigen niet de droom van een enkel volk, maar die van de gehele mensheid.'

DINSDAG 30 september, Een avond over Marc Chagall, door ds. Rien Vrijhof

Aanvang: 20.00 uur, kerk open om 19.30 uur, sluiting: 22.00 uur

Toegang: vrij | Collecte ter bestrijding van de onkosten

Locatie: **'t Kerkheem, Kerkstraat 35, Voorthuizen**

Georganiseerd door Commissie Kerk en Israël, Hervormd Voorthuizen

Info: Alice Jonkers | tel. 06 20 96 48 32 | e-mail: kerkenisrael@hervormdvoorthuizen.nl

4 oktober: Wandeling Sporen van Joods leven in Ede

Nog niet alle gegevens zijn bekend.

We kunnen al wel melden dat de rode draad van het verhaal van Bernard en Paul Hellmanc is.

Startpunt is grand-café Moeke Ede, Breelaan 2a, 6711 MR Ede

De wandeling is ongeveer 3 km. We starten om 10.00 uur. Wil je de wandeling meebeleven? Geef je dan per e-mail op dan ontvang je verdere gegevens.

Wandeling langs Joods Ede, op geven: leerhuiskerkenisrael@hervormdede.nl

8 oktober: Informatieavond Jeruzalem en Babylon te Nunspeet

De Commissie Kerk en Israël van de Hervormde Gemeente in Nunspeet houdt op woensdag 8 oktober een informatieavond over het thema:

Jeruzalem en Babylon

Het is een avond met informatie, bezinning en gebed onder leiding van **ds. Simon van Groningen**. De avond wordt gehouden in kerkelijk centrum De Wheme (achter de Hervormde Dorpskerk). Aanvang: 19.30 uur. Je kunt parkeren op het plein bij de kerk.

WOENSDAG 8 oktober, Lezing ds. Simon van Groningen, 'Jeruzalem en Babylon'

Aanvang: 19.30 uur, de zaal is open om 19.00 uur en de sluiting is uiterlijk om 22.00 uur.

Locatie: **Kerkelijk Centrum De Wheme, Ds. De Bouterlaan 5, 8071 GX Nunspeet**

Info: dhr. E. Westerink, secretariaat commissie Kerk & Israël, e-mail: kerkenisrael@hervormdnunspeet.nl

13 oktober: Studiekring Leerhuis Kerk en Israël Ede over Genesis

StudieKring
Boek van het begin

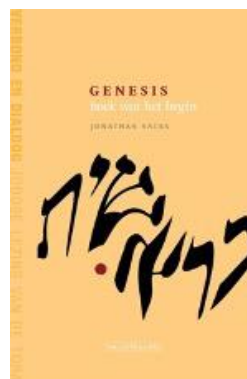
GENESIS aan de hand van het commentaar van Rabbijn Jonathan Sacks
Inleiders ds N.W. van den Houten en ds D. Hoolwerf

Maandagsvonden 20.00-21.30 uur
Plaats De Ark (Heyendaal 10)

2025: → 13 oktober → 3 november → 8 december
2026: → 12 januari → 9 februari → 9 maart → 13 april

Het Leerhuis Kerk en Israël Ede is een commissie van de Hervormde Gemeente te Ede die zich ten doel stelt de gemeente bewust te maken van en te houden bij de onopgeefbare verbondenheid met het volk Israël, als zijnde het door God uitverkoren volk in het verleden, het heden en in de toekomst.

Elke maand komt een studiekring onder leiding van **ds. Davy Hoolwerf** en **ds. Nico van den Houten** samen om te luisteren naar Joodse stemmen. Het bijbelboek Genesis wordt er gelezen aan de hand van het commentaar van rabbijn Jonathan Sacks.

MAANDAG 13 oktober, Studiekring Leerhuis Kerk en Israël Ede

Daarna: 3 november, 8 december, 2025 en

12 januari, 9 februari, 9 maart en 13 april 2026

Aanvang: 20.00 uur, afsluiting: 21.30 uur

Locatie: **De Ark, Heyendaal 10, 6715 JM Ede**

Onder leiding van ds. Davy Hoolwerf en ds. Nico van den Houten

Info: Hans van den Berg | tel. 0318 62 34 94 | e-mail: hvandenbergh@hervormdede.nl

16 oktober: Israëlavond omgeving Kootwijkerbroek

De werkgroep 'Israël & onze gemeente' van de Hervormde gemeente Barneveld hoopt, in samenwerking met Christenen voor Israël, op 16 oktober een Israël-avond te houden. Ds. Oscar Lohuis hoopt die avond te spreken naar aanleiding van zijn recent uitgegeven boek '30 Misverstanden over Israël waardoor het antisemitisme toeneemt'.

Voor meer informatie en aanmelden, zie:

[Studiebijeenkomst omgeving Kootwijkerbroek](#)

3 november: Studiekring Leerhuis Kerk en Israël Ede over Genesis

MAANDAG 3 november, Studiekring Leerhuis Kerk en Israël Ede
Daarna: 8 december, 12 januari, 9 februari, 9 maart, 13 april
Aanvang: 20.00 uur, afsluiting: 21.30 uur
Locatie: **De Ark, Heyendaal 10, 6715 JM Ede**

Onder leiding van ds. Davy Hoolwerf en ds. Nico van den Houten

Info: Hans van den Berg, tel. 0318 62 34 94 | e-mail: hvandenbergh@hervormdede.nl

13 november: Lezing 'Hoe voeren we het open gesprek over Israël?' te Ermelo

Er zijn weinig thema's die zo gevoelig liggen als Israël, zeker nu het conflict in Gaza zoveel 'gemengde' gevoelens oproept.

In veel kerkelijke gemeentes wordt het onderwerp 'Israël' gemeden uit angst voor polarisatie.

Uitgangspunt in deze bijeenkomst vormt het besef dat Joden en Palestijnen vanuit verschillende perspectieven leven.

Het Joodse perspectief is gekleurd door een lange geschiedenis met veel trauma's.

Daar is de aanslag van 7 oktober 2023 nog bijgekomen. Het perspectief van de Palestijnen kent zijn eigen geschiedenis.

Geert de Korte zoekt in zijn werk naar een weg tussen beide perspectieven die met elkaar schuren en soms onverenigbaar zijn.

In deze bijeenkomst vertelt hij uit ervaring hoe hij met beide perspectieven omgaat. Ook zal hij enkele suggesties doen hoe wij met dit spanningsveld kunnen omgaan als het gaat over Israël.

DONDERDAG 13 november, Lezing Geert de Korte (CIS)

Thema: Hoe voeren we het open gesprek over Israël?

Aanvang: 20.00 uur, kerk open om 19.30 uur, einde: 21.30 uur.

Locatie: **Westerkerk, Oude Nijkerkerweg 4, 3853 JS Ermelo**

Toegang: vrij | koffie en thee voor en na de lezing gratis.

Er wordt een collecte gehouden ter bestrijding van de onkosten.

Georganiseerd door de Commissie Kerk en Israël Ermelo.

Info: secretariaat Nel Kommers, tel. 0341 55 61 80 | 06 22 48 81 58 | e-mail: pa.kommers@planet.nl

zie ook: <https://www.hervormd-ermelo.nl/westerkerk/activiteiten>.

8 december en 12 januari Studiekring Leerhuis Kerk en Israël Ede over Genesis

MAANDAG 8 december, 12 januari Studiekring Leerhuis Kerk en Israël Ede

Daarna: 9 februari, 9 maart, 13 april

Aanvang: 20.00 uur, afsluiting: 21.30 uur

Locatie: **De Ark, Heyendaal 10, 6715 JM Ede**

Onder leiding van ds. Davy Hoolwerf en ds. Nico van den Houten

Info: Hans van den Berg, tel. 0318 62 34 94 | e-mail: hvandenbergh@hervormdede.nl

20 januari: Lezing 'Jezus nog altijd verbonden met Zijn volk?' te Ermelo

Jezus is geboren uit een joodse vrouw Maria en leefde als Jood thoraïtisch in Israël te midden van Zijn volk. Een tekst als

'Het woord is vlees geworden en het heeft onder ons gewoond'

(Johannes 1:14)

suggereert dat Jezus een universeel mens is geworden en dat Hij niet langer verbonden is met Zijn volk.

Veel teksten wijzen op het tegendeel. In de aankondiging van de geboorte van Jezus zegt de engel dat de Here God Jezus de troon van Zijn vader David zal geven en Hij tot in eeuwigheid als Koning over het huis van Jacob zal heersen (Lukas 1:2, 33).

In Romeinen 11:26-29 zegt Paulus dat de verlosser (Jezus) uit Sion zal komen en Hij de goddeloosheden van Jakob zal afwenden.

Israël blijft de geliefde van God, want de genadegaven en Gods' roeping zijn vanwege de verbonden die God met de vaders gesloten heeft onberouwelijk.

In deze lezing denken we met ds. Henk Poot na wat Jezus' verbondenheid met Zijn volk betekent voor Israël, de Kerk, de volkeren en de komst van het Koninkrijk.

DINSDAG 20 januari, Lezing ds. Henk Poot (CVI)

Thema: 'Het woord is vlees geworden en het heeft onder ons gewoond'
Aanvang: 20.00 uur, kerk open om 19.30 uur, einde: 21.30 uur.

Locatie: **Westerkerk, Oude Nijkerkerweg 4, 3853 JS Ermelo**

Toegang: vrij | koffie en thee voor en na de lezing gratis.

Er wordt een collecte gehouden ter bestrijding van de onkosten.

Georganiseerd door de Commissie Kerk en Israël Ermelo.

Info: secretariaat Nel Kommers, tel. 0341 55 61 80 | 06 22 48 81 58 | e-mail: pa.kommers@planet.nl
zie ook: <https://www.hervormd-ermelo.nl/westerkerk/activiteiten>.

9 februari Studiekring Leerhuis Kerk en Israël Ede over Genesis

MAANDAG 9 februari, Studiekring Leerhuis Kerk en Israël Ede

Daarna: 9 maart, 13 april

Aanvang: 20.00 uur, afsluiting: 21.30 uur

Locatie: **De Ark, Heyendaal 10, 6715 JM Ede**

Onder leiding van ds. Davy Hoolwerf en ds. Nico van den Houten

Info: Hans van den Berg, tel. 0318 62 34 94 | e-mail: hvandenbergh@hervormdede.nl

10 februari: Lezing ds. Jacco Overeem over Het gebed als offer te Ermelo

Wie luistert naar de manier waarop een ander bidt, kijkt zo iemand in zijn hart. Om de joodse geloofsbeleving te leren kennen, willen we luisteren naar het gebed zoals dat in de synagoge klinkt.

Het synagogale gebed bij uitstek is het Achttiengebed dat (orthodoxe) Joden driemaal daags bidden en dat nauwe verwantschap toont met het Onze Vader, dat in principe ook een Joods gebed is.

Het goed verstaan van de diepte en rijkdom van het gebed is alleen mogelijk als we het verbinden met het begrip offer.

De Joodse denker A.J. Heschel merkt op: 'Het gebed is offer.' In Psalm 141:2 lezen we dan ook: 'Laat mijn gebed als wierook zijn voor U, en het heffen van mijn handen als een avond-offer.' Het begrip 'offer' is een moeilijk thema, maar het voert ons wel tot het hart van het gebed.

In deze lezing gaan we daar dieper op in en de vraag is wat we kunnen leren van de Joodse gebedstraditie. Wellicht vormt deze bijeenkomst een inspiratiebron voor je eigen gebed!

DINSDAG 10 februari, Lezing Ds. Jacco. Overeem

Thema: Het gebed als offer - leren van de Joodse gebedstraditie

Aanvang: 20.00 uur, kerk open om 19.30 uur, einde: 21.30 uur.

Locatie: **Westerkerk, Oude Nijkerkerweg 4, 3853 JS Ermelo**

Toegang: vrij | koffie en thee voor en na de lezing gratis.

Er wordt een collecte gehouden ter bestrijding van de onkosten.

Georganiseerd door de Commissie Kerk en Israël Ermelo

Info: secretariaat Nel Kommers, tel. 0341 55 61 80 | 06 22 48 81 58 | e-mail: pa.kommers@planet.nl

zie ook: <https://www.hervormd-ermelo.nl/westerkerk/activiteiten>.

25 februari: Kinderprogramma Poerimfeest – Verhaal van Ester

Op woensdagmiddag 25 februari wordt er in De Ark te Ede een middag voor kinderen gehouden over

'Poeimfeest',

het verhaal van Ester.

Kinderen kunnen er luisteren naar **Anja Hoolwerf** die de kinderen op een speelse manier bekendmaakt met het Joodse Poerimfeest.

De kinderen kunnen zingen, spelletjes spelen en knutselen.

Foto: Niek Stam

WOENSDAG 25 februari, Kinderprogramma over Poerimfeest

Toegang: gratis

Locatie: **De Ark, Heyendaal 10, 6715 JM Ede**

Inloop: 16.00 uur, einde: 17.00 uur

Info: Anja Hoolwerf | e-mail: anjahoolwerf@outlook.com

25 februari: Open avond Poerimfeest en antisemitisme in Ede

Op woensdag 25 februari houdt de studiekring van Leerhuis Kerk en Israël Ede onder leiding van **ds. Nico van den Houten** een thema-avond.

Nadat enkele najaarsfeesten zijn besproken gaat de aandacht ditmaal naar een feest in het voorjaar: het Joodse en bijbelse Poerimfeest.

Ter bestrijding van de onkosten wordt er een collecte gehouden.

WOENSDAG 25 februari, Studiekring o.l.v. ds. Nico van den Houten

Thema: Poerim en antisemitisme

Aanvang: 20.00 uur, afsluiting: 21.30 uur

Toegang: vrij | collecte ter bestrijding van de onkosten

Locatie: **De Ark, Heyendaal 10, 6715 JM Ede**

Info: Hans van den Berg, tel. 0318 62 34 94 | e-mail: hvandenbergh@hervormdede.nl

9 maart: Symposium ter nagedachtenis aan Henk Vreekamp te Epe

'En die heiden?'

Op maandag 9 maart 2026 wordt een symposium gehouden ter nagedachtenis van dr. Henk Vreekamp (1943-2016). Het is dan tien jaar geleden dat deze predikant voor kerk en Israël verongelukte. In de relatie kerk en Israël heeft hij veel mogen betekenen. Met dit symposium willen de initiatiefnemers zijn gedachtenis levend houden.

Programma:

09.30 uur: Inloop

10.00 uur: Opening door dagvoorzitter *ds. Thijs van Meijeren*

10.15 uur: 'De bronnen' - het oeuvre van Henk Vreekamp door *Wim Steller MA* – leren

11.00 uur: 'De Heliand' door *ds. Bas Zitman* – vieren

11.20 uur: 'De mensen' door *Leonhard Vreekamp* - dienen

11.30 uur: 'Nun komm, der Heiden Heiland' (BWV 659) door *Gerrit Christian de Gier* – intermezzo

12.00 uur: Lunch

13.30 uur: 'Kerk en Israël nu' door *ds. Jacco Overeem*, christen, Jood en de heiden ...

14.10 uur: Gedachten over Vreekamp door rabbijn *Binyomin Jacobs* – de Jood

14.30 uur: Gedachten over Vreekamp door *ds. Bart Gijsbertsen* – de christen

14.50 uur: Gedachten over Vreekamp door uitgever *drs. Rinus van Warven* – de heiden

15.10 uur: Afsluiting door dagvoorzitter

15.15 uur: Een hapje en drankje

Praktische informatie: **MAANDAG 9 maart**, Symposium 'En die heiden?'

Ter nagedachtenis aan dr. Henk Vreekamp

Aanvang: 10.00 uur, inloop 09.30 uur

Locatie: **Grote Kerk Epe**, Ingang / navigatieadres: **Toren-ingang Beekstraat 1A 8162 HA**

Kosten: tijdens het symposium wordt geen entree gevraagd - wel wordt een collecte gehouden ter dekking van de onkosten.

Aanmelding: via w.steller@kpnplanet.nl

9 maart en 13 april: Studiekring Leerhuis Kerk en Israël Ede over Genesis

MAANDAG 9 maart en 13 april Studiekring Leerhuis Kerk en Israël Ede

Aanvang: 20.00 uur, afsluiting: 21.30 uur

Locatie: **De Ark, Heyendaal 10, 6715 JM Ede**

Onder leiding van ds. Davy Hoolwerf en ds. Nico van den Houten

Info: Hans van den Berg, tel. 0318 62 34 94 | e-mail: hvandenbergh@hervormdede.nl

17 maart: Lezing dr. Michael Mulder over Rabbijnse uitleg nodig voor het verstaan van Paulus! te Ermelo

Evenals het Oude Testament is het Nieuwe Testament een joods boek. Bijna alle auteurs, Petrus, Johannes, Jacobus, Paulus et cetera zijn Joden en hebben geschreven vanuit de joodse denk- en leefwereld.

Op deze bijeenkomst zal **Michael Mulder** de rabbijnse uitleg toespitsen op delen uit de brieven van Paulus.

Hij zal laten zien hoe de rabbijnse uitleg, waarmee Paulus goed op de hoogte was, van belang is voor het dieper verstaan van deze Schriftgedeeltes. Deze rabbijnse inbreng zal ons verrassen en ons ervan bewust maken dat kennis van het Jodendom onontbeerlijk is voor het goed verstaan van het Nieuwe Testament.

Omdat we Schriftgedeeltes met elkaar zullen lezen, is het wenselijk dat je je Bijbel (zo mogelijk NBV 21) meeneemt en zo mee kunt lezen.

DINSDAG 17 maart, Lezing dr. Michael Mulder (CIS)

Thema: Rabbijnse uitleg nodig voor het verstaan van Paulus!

Aanvang: 20.00 uur, kerk open om 19.30 uur, einde: 21.30 uur.

Locatie: **Westerkerk, Oude Nijkerkerweg 4, 3853 JS Ermelo**

Toegang: vrij | koffie en thee voor en na de lezing gratis.

Er wordt een collecte gehouden ter bestrijding van de onkosten.

Georganiseerd door de Commissie Kerk en Israël Ermelo.

Info: secretariaat Nel Kommers, tel. 0341 55 61 80 | 06 22 48 81 58 | e-mail: pa.kommers@planet.nl

zie ook: <https://www.hervormd-ermelo.nl/westerkerk/activiteiten>.

LEZENSWAARD

'Geloofsbelijdenis van Nicea', opgesteld in het jaar 325

Intro

1700 jaar geleden is door het Concilie van Nicea, onder leiding van keizer Constantijn de Grote, een geloofsbelijdenis opgesteld. Deze wordt wereldwijd tot op heden door alle kerken wereldwijd (van het Oosten en het Westen!) aanvaard en gebruikt.

Reden voor een feestje?

In een interview met het *Reformatorisch Dagblad* in november 2024 bepleit dr. Arjan Plaisier, oud-scriba van de Protestantse Kerk, een veelvuldiger gebruik van deze geloofsbelijdenis in de eredienst.

In januari 2025 laat dr. Wim Dekker, emeritus predikant van de Protestantse Kerk, via *Cvandaag* weten blij te zijn met het Niceanum.

Op 16 april had de conferentie van het Contact Orgaan voor de Gereformeerde Gezindte als thema: 'Ik geloof één heilige algemene en apostolische kerk – herbronning van de ene kerk', genomen uit de belijdenis van Nicea,

22 april: lezing in de Geertekerk te Utrecht door drs. Geert van Dartel, voorzitter van de Raad van Kerken over de wortels van het Niceanum.

De Waarheidsvriend (wekelijkse uitgave van de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk) van 1 mei biedt drie – lovende – artikelen over Nicea, van de hand van respectievelijk dr. J.B. ten Hove, dr. G. van den Brink en dr. J. van Eck; ook in andere Nederlandstalige tijdschriften staan theologische publicaties.

In het *Reformatisch Dagblad* van 12 mei deelt de bureaumanager van de Spaanse Evangelische Zending zijn ervaringen bij een oecumenische viering in de Sagrada Familia te Barcelona onder de titel 'Herkenning rond 1700 jaar oude geloofsbelijdenis'.

16 mei in de Geertekerk te Utrecht: oecumenelezing door dr. Susan Durber, president van de regio Europa van de Wereldraad van Kerken.

14 juni in de Sint-Janskerk te Gouda: oecumenische viering, voorbereid door de stuurgroep 2025 van de Raad van Kerken in Nederland.

Theologische conferenties in Bossey, Warschau, Rome, Leuven en Nijmegen.

In 2025 alom veel aandacht voor deze mijlpaal betreffende het Niceanum!

Toch geen reden voor een feestje!

I. In november 2016 verscheen een publicatie van de landelijke werkgroep Vanuit Jeruzalem onder de titel: *Het kerkelijke belijden heeft heidense wortels*, vroegkerkelijke geschriften nader bekeken. In de vroege kerk kreeg het Griekse denken de overhand. Over God werd gesproken als een 'begrip' en als 'Goddelijke substantie' en werden heftige discussies gevoerd over de Godheid van Jezus. Wat het Niceanum hierover belijdt, brengt de heidense denkwortel aan het licht. Hij moet (!) wel bestaan uit dezelfde substantie (!) als Zijn Vader: 'Waarachtig God uit waarachtig God, één van wezen met de Vader'. Het isgelijktken kan via de substantiegedachte (Grieks: *homousios*) niet meer worden tegengehouden. Denken over God leidt al gauw tot filosofie; ook denkbepelden kunnen op spanning komen te staan met het 1e gebod van de Decaloog.

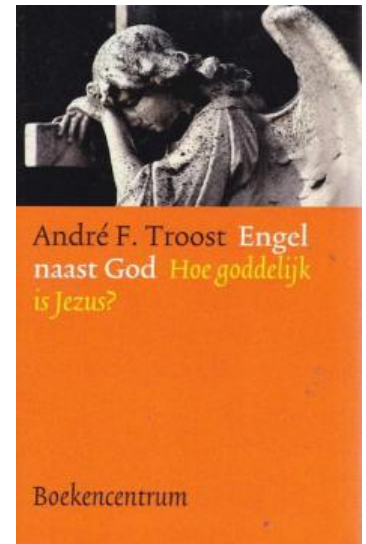
II. Dr. André F. Troost doet in zijn publicatie *Engel naast God, hoe goddelijk is Jezus?* (2010, Boekencentrum, Zoetermeer) uitgebreid onderzoek naar de vraag die in de titel wordt gesteld. Leidraad hierin is voor hem de kanttekening in de Statenvertaling bij Genesis 16:7 ('En de engel des HEEREN vond haar (dat is: Hagar) aan een waterfontein in de woestijn, aan de fontein op den weg van Sur'): 'Dat is het hoofd der engelen, de Heere Christus, die daarom ook HEERE genoemd wordt'. Op pag. 182/183 schrijft Troost: 'Het gaat niet om zomaar een engel. Het gaat hier om het 'hoofd der engelen', de engel des HEEREN. Maar dan toch: een engel. Een engel die over een zeggingskracht blijkt te beschikken, die aan die van de Eeuwige gelijk is.

Waar de engel des HEEREN verschijnt, openbaart zich in feite God zelf.' 'Jezus wordt vrijwel overal in het N.T. getekend als de Gevolmachtigde van de Vader, degene die in het boek Daniël 'Zoon des Mensen' wordt genoemd. Hij beschouwt Zichzelf als die Zoon des Mensen, als de Messias.'

Welke geloofsbelijdenis in de eredienst?

André Troost nodigt ons uit het spoor van Arjan Plaisier en Wim Dekker maar nièt te volgen! Pag. 169/170 van bovengenoemd boek:

'Ik wil beslist niet beweren dat de geloofsbelijdenis van Nicea moet worden afgeschaft. Ik vind wel, dat de Bijbelse gegevens een subtielere wijze van spreken over het goddelijk karakter van Jezus laten zien en dat de (fraaie, poëtisch gezien onovertroffen!) woorden van dit credo gemakkelijk tot misverstanden kunnen leiden. Wat dat betreft is de Apostolische Geloofsbelijdenis in al haar eenvoud mij meer nabij. De aanduiding 'God' komt in dit credo slechts twee keer voor, niet één keer in verband met Jezus of de heilige Geest. Er pleit veel voor het bij dit sobere credo te laten. Tussen het hooggebergte van Nicea en de rotsparij Arius ligt het alleszins begaanbare pad dat Apostolicum heet'.

P.S. 1 Ten diepste ligt voor Troost als voornaamste reden voor het schrijven van zijn boek: *recht doen aan Israël!* 'Vooral o.i.v. de Helleense cultuur is Christus meer en meer beschouwd als een tweede god. Geen wonder dat dit de toch al bestaande Joodse twijfel en weerstand aanwakkerde. Het heeft uiteindelijk geleid tot het grote schisma tussen Jeruzalem en Rome.' (pag. 191)

P.S. 2 In *De Waarheidsvriend* van 10 april schrijft ds. C.H. Hogendoorn: 'Maar heeft iemand zich ooit afgevraagd waarom iedere verwijzing naar de God van Israël en de Heere Jezus, Die uit Joodse ouders als 'Zoon van David, de Zoon van Abraham' (Matteüs 1: 1) geboren werd, in de Apostolische Geloofsbelijdenis ontbreekt?

De 12 artikelen springen van de belijdenis over God de Schepper meteen over naar de incarnatie. Alsof er geen Oude Testament bestaat met Gods bijzondere bemoeienis met het volk Israël. Hier ligt voor ons nog altijd het nodige huiswerk'.

P.S. 3 Ds. Koos Snaterse, oud-voorzitter van de Protestantse Raad voor Kerk en Israël van de Protestantse Kerk, voorziet in genoemde leemte door het begin van het Apostolicum aan te vullen en het als volgt te lezen: *'Ik geloof in God de Vader, de Schepper van de hemel en van de aarde, Die Abram, Izaak en Jakob heeft geroepen, Israël Zich tot een volk heeft verworven, Die Zich heeft geopenbaard aan Mozes en de Profeten en Israël eeuwig trouw blijft Ik geloof in Jezus Christus,'* en wat er verder volgt.....

Marinus ten Brinke | e-mail: m.ten.brinke@kpnplanet.nl

Voorzitter Commissie Kerk en Israël van de Hervormde Gemeente Nunspeet

Lid van de Classicale Commissie Kerk & Israël Veluwe

Korte berichten

Serie Rabbijn en predikant in gesprek op website Protestantse Kerk

Op de website van de Protestantse Kerk is een recente serie artikelen te vinden waarin een rabbijn en een predikant met elkaar spreken over levensthema's. Waarin verschillen ze van elkaar? En waar komen hun opvattingen overeen?

De rabbijnen met wie gesproken wordt zijn: Corrie Zeidler, rabbijn bij de Liberaal Joodse Gemeente in Utrecht en joods geestelijk verzorger bij Justitie, en Hans Groenewoudt, rabbijn bij de orthodox-joodse gemeente in Amstelveen. Hun protestantse gesprekspartners zijn: Winanda de Vroe, predikant van de Protestantse Gemeente Oisterwijk, en Davy Hoolwerf, als predikant verbonden aan de hervormde gemeente Ede, lid van de Protestantse Raad voor Kerk en Israël en voorzitter van de classicale commissie Kerk en Israël Veluwe.

Predikant Davy Hoolwerf (rechts) in gesprek met rabbijn Groenewoudt. Foto: Nienke van Denderen

Rabbijn Groenewoudt en predikant Hoolwerf in gesprek over de komst van de Messias.

[Lees hier het artikel](#)

Het belang van het gesprek tussen joden en christenen – rabbijn Groenewoudt en predikant De Vroe.

[Lees hier het artikel](#)

Rabbijn Zeidler en predikant Hoolwerf in gesprek over het eren van God.

[Lees hier het artikel](#)

Rabbijn Groenewoudt en predikant Hoolwerf in gesprek over de verwantschap tussen joden en christenen.

[Lees hier het artikel](#)

Rabbijn Zeidler en predikant De Vroe in gesprek over de mens.

[Lees hier het artikel](#)

Rabbijn Zeidler en predikant De Vroe in gesprek over het belang van traditie.

[Lees hier het artikel](#)

In november volgt de laatste aflevering van de serie, dan spreken rabbijn Groenewoudt en predikant De Vroe met elkaar.

Nieuwe Testament met Joodse toelichtingen

Wil je het Nieuwe (of: Tweede) Testament beter begrijpen in de context van het jodendom? Dan kun je terecht in een nieuwe studiebijbel van het Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap, 'Nieuwe Testament met Joodse toelichtingen'.

Dit is een vertaling van een Engelse studiebijbel (*The Jewish Annotated New Testament, Second Edition*) waaraan maar liefst tachtig Joodse wetenschappers meewerkten.

Ze voorzagen het Nieuwe Testament van toelichtingen, inleidingen en context.

Ook zijn er veel essays over trefwoorden en begrippen toegevoegd.

De gebruikte bijbelvertaling is de NBV 21.

Het boek kost € 65 in de boekhandel of in de [NBG-webshop](#).

Boekgegevens:

'Nieuwe Testament met Joodse toelichtingen', redactie: Amy-Jill Levine en Marc Zvi Brettler. Vertalers: Tineke Bol-Driehuisen en Cor Hoogerwerf. Haarlem/Antwerpen 2024. ISBN 9789089122834.

Op de website van het NBG is een [inkijkexemplaar](#) te vinden.

Kerk en Israël Veluwe online te vinden

Wij zijn online te vinden op de website [KerkenIsraelVeluwe.nl](https://kerkenisraelveluwe.nl). In de classicale agenda vind je actuele informatie over de diverse bijeenkomsten in 2025-2026.

Je kunt daar ook contact zoeken met plaatselijke commissies die er vertegenwoordigd zijn. Wil je de halfjaarlijkse nieuwsbrief ontvangen? [Tekenen dan hier in](#)

Al een kijkje genomen op [joods-christelijke dialoog.nl](https://joods-christelijke-dialoog.nl/)?

De website <https://joods-christelijke-dialoog.nl/> is steeds meer een vindplaats voor nieuws uit het hele land over kerk en Israël, aankondigingen van bijeenkomsten, bijbeluitleg met joodse toelichting en achtergrondartikelen.

De integrale nummers van inmiddels opgeheven tijdschriften als *Verkenning en Bezinning*, *Ter Herkenning* en *Tenachon* staan in PDF-vorm in de Bibliotheek.

Het aanbod wordt wekelijks verrijkt. De website stelt per 1 oktober ook geluidsopnames van eerdergehouden Joodse Lezingen uit Apeldoorn beschikbaar.

De site wordt beheerd door de stichting Joods-Christelijke Dialoog, die onlangs een nieuw logo liet ontwerpen. Wie zich wil abonneren op de maandelijkse gratis digitale nieuwsbrief kan dat doen via [dit formulier](#).

